

Miro Cvitković*

E-mail: mirocvitkovic@gmail.com

Udruga Palagruza, Komiža

Radionice za očuvanje tradicionalnih alata, zanata i običaja „Barake Palagruzone“

Sažetak

U vremenu u kojem danas živimo, brzim ritmom uz veliku primjenu suvremenih tehničkih pomagala i dostignuća, svaki dan potiskujemo i zaboravljamo naše tradicionalne vrijednosti - naše najveće bogatstvo. Među njima prvo mjesto zauzima čovjek, zatim njegovo znanje, a sve to uobičajeno u ono što nazivamo običaji ili kulturna baština.

Komiža je oduvijek bila poznata po bogatoj maritimnoj tradiciji, posebice po ribarstvu i preradi ribe. Komiški ribari su pučinski ribari, bogati iskustvom i znanjem vezanim uz maritimnu kulturu na Jadranu. Za navedeno maritimno bogatstvo bile su ključne tri činjenice: bogato ribolovno područje Palagruže, Biševa, Sveca i Jabuke, brod ili ofalkono gajeta iz koje je nastao brend *falkuša*, i ljudski potencijal - znanje koje se učilo na ofalkono gajeti te prenosilo generacijama.

Dolaskom suvremenih tehnologija bogata maritimna baština lagano izumire, drvenu gajetu smjenjuju plastični brodovi, jedra i vesla smjenjuju brodske motori, a bogato iskustvo postepeno gubimo. S ciljem očuvanja bogate baštine, Udruga *Palagruza* pokrenula je edukacijski program „Barake Palagruzone“, kroz koji mladi upoznaju segmente te baštine i u konačnici ih povezuju u jedinstveno iskustvo ofalkono gajete.

Ključne riječi: ofalkono gajeta, barake Palagruzone, Komiža, Palagruža

1. Uvod

Udruga *Palagruza* osnovana je s ciljem *njegovanja tradicionalnih alata, zanata i običaja* te je u tu svrhu pokrenula niz manjih radionica za edukaciju mladih kroz poznavanje tradicionalnih vještina, koje sve zajedno čine jednu cjelinu i jedinstveno iskustvo. Udruga *Palagruza* je tijekom 2010. godine okupila zaljubljenike u tradicionalno jedrenje i kulturnu baštinu povodom obnove regate tradicionalnih drvenih brodova pod nazivom *Rota Palagruzona*. Tom prilikom obnovljena je jedna od najstarijih regata u Europi, u suradnji s partnerima Gradom Komižom i kulturnom ustanovom *Ars halieutica* iz Komiže. Regata *Rota Palagruzona* bila je stoljetna tradicija komiških ribara, koji su jedrili i veslali do 42 NM udaljene Palagruže, kako bi se utrkom gajeta izborili za najbolju poziciju za pripremu ribolova i soljenje

* Predsjednik Udruge Palagruza, Komiža

ribe na malom žalu Palagruže. Udruga djeluje na području Komiže i Hrvatske, s internacionalnim sudjelovanjem na festivalima mora te provedbom radionica za mlade u školama i u sličnim udrugama.

Udruga *Palagruza* okuplja širok spektar članova - od ribara i težaka, do inženjera brodogradnje, stručnjaka za promociju, glazbenika, učitelja, profesora, kuhara, fotografa, pravnih stručnjaka i znanstvenika.

2. Aktivnosti Udruge Palagruza

Jedna od najvažnijih aktivnosti Udruge *Palagruza* je očuvanje maritimne baštine i tradicije Komiže i komiških ribara te aktivnosti vezanih uz more i priobalje.

Udruga već 15 godina sudjeluje u organizaciji *Rote Palagruzone* i *Papine večere*, koja se priprema na žalu Palagruže u mjesecu lipnju. To je jedinstvena prilika da se podsjetimo na „zlatno doba“ komiškog ribarstva. Cilj je uključiti što brojnije lokalno stanovništvo, ribare, u realizaciju i podršku ovoj manifestaciji te pripremiti mlade naraštaje za aktivno uključivanje u očuvanje maritimne i kulturne baštine.

3. Posebni projekti

3.1. Projekt radionice za mlade „Barake Palagruzone“ od 2012. godine

U 15 godina svoga rada, Udruga *Palagruza* realizirala je mnoge aktivnosti i projekte, a posebni i jedinstveni su oni vezani uz očuvanje maritimne baštine. Prvi značajni projekt bio je pokretanje radionica za mlade, s ciljem objedinjavanja ogromnog znanja i iskustva komiških ribara u jedinstveno iskustvo - *iskustvo komiške gajete*. Barake su bile objekti na žalu u kojima se solila riba, krpilo ribarske mreže, popravljalo ribarske alate i znanje prenosilo sa starih ribara na mlade naraštaje - mjesto gdje se pričom i promatranjem uzora odmah primjenjivalo naučene vještine i stjecalo znanje.

Udruga *Palagruza* radionice provodi u okviru nacionalnih i internacionalnih festivala mora, kroz koje se njeguje i čuva maritimna baština. Cilj je radionice učiniti dostupnima svim zainteresiranima, s naglaskom na djecu i mlade. Kako bi se radionice približile mladima, osmišljen je zanimljiv i inovativan program edukacije i razvijen niz učila za svladavanje tradicionalnih vještina i očuvanje alata, zanata i običaja.

Udruga *Palagruza* svoje radionice organizira u suradnji sa školama na otocima i na kopnu. Sastavni su dio i turističke ponude u Komiži, a posjetiteljima se omogućava sudjelovati u nekoj od radionica. Među prvim radionicama, kojima je djecu trebalo potaknuti na izučavanje i održavanje baštine, bile su radionica *rokel* te radionice *uzlova* i *pjumbavanja*.

Rokel je drveni valjak za konac, na kojemu djeca izrađuju pamučni/vuneni pojas s četiri niti konca/vune. Na drvenom valjku se preko četiri čavlića nit vune/konca pomoću igle provlači oko čavlića kroz središnju rupu *rokela* i upliće u „traku“.

Ovo iskustvo prenosilo se s komiških *nona* na mlade, koji su se natjecali u brzini i spretnosti izrade pojasa od *rokela*. Cilj radionice je uvježbavanje motoričkih vještina i zainteresirati mlade za očuvanje baštine kroz zanimljivu igru i natjecanje. Od ispletenih niti dobile bi se npr. *špigete* (vezice za cipele) ili tanki pojas, a njihovim uplitanjem mogla se izraditi i slika predmeta, kao i čvrsti konop.

Slika 1. Radionice uzlova i pjumbavanja

Uzlovi su sastavni dio svake gajete, ribarskog alata i svakodnevnog života komiških ribara i težaka. Radionica započinje izradom jednostavnih čvorova. Cilj radionice je svladati čvorove koji se koriste u svakodnevnom životu komiških ribara i težaka. Svaki sudionik započne edukaciju s jednim metrom konopa, i aktivno sudjeluje u izradi različitih čvorova. Tijekom radionice sudionici uče o mogućoj primjeni čvorova u svakodnevnom životu.

Pjumbavanje je tradicija upletanja konopa, nezaobilazno iskustvo komiških ribara. Radionica započinje uvezivanjem dva konopa, a nakon toga se priprema dio jedrilja gajete kroz izradu i *pjumbavanje bocela*, odnosno sustava konopa za jedra na gajeti.

Održane su i sljedeće radionice:

Ribar - započinje jednostavnom izradom parangala i vezivanja udica, da bi u konačnici mladi savladali vještine izrade i krpljenja ribarskih mreža. Kroz radionicu mladi se educiraju o izradi i drugih tradicionalnih ribarskih alata i njihovoj primjeni, učeći od iskusnih ribara.

Kalanko je autohtona komiška igračka, proizašla iz dječje mašte, koju su djeca i očevi gradili po konobama. To je metalni brodić koji se izrađuje od lima ili od *važ*a (limenke konzerve). Ova dječja igračka ime je dobila po grčkom brodu *Kalanko*, koji je u Komižu dovezao lim za konzerve sardine prije više od sto godina.

Komiški je radionica kojoj je cilj očuvati autohtoni komiški izričaj te mlade, kroz natjecanje u poznavanju komiškog dijalekta, motivira za njegovo korištenje i učenje.

Škova je igra koja se igra „talijanskim“ kartama i koju igraju Komižani, a radi se o modificiranoj verziji talijanske *Skupe*. Ova „igra na karte“ u Komiži se čuva stoljećima. U namjeri da i stariju populaciju uključi u očuvanje i promociju baštine, udruga organizira Svjetsko prvenstvo u *Škovi*, koje se svake godine provodi u Komiži, i u kojemu sudjeluju komiški iseljenici diljem svijeta. Natjecanje obuhvaća sve dobne skupine.

Kuhinja - tradicionalna kuhinja dio je svakodnevice komiških ribara. Svaki ribarski brod ima člana posade koji je zadužen za kuhanje. Zahvaljujući tome, svaki komiški ribar je dobar poznavatelj tradicionalne kuhinje. Udruga *Palagruza* njeguje i čuva tradicionalnu kuhinju te tijekom godine provodi kulinarske radionice na svim manifestacijama u okviru edukacijskog programa „Barake Palagružone“. U suradnji s UNESCO Geoparkom *Viški arhipelag*, lokalnim OPG-ovima i ribarima, od 2022. godine provodi se program UNESCO Geofood.

Tradicionalno jedrenje - cilj je nakon svih provedenih radionica mlade educirati za tradicionalno jedrenje na komiškoj gajeti (ofalkono gajeti, danas brendu - *falkuši*). Radionice započinju osnovama jedrenja i završavaju jedrenjem na nekom od tradicionalnih brodova. Škola započinje teoretskim dijelom i nastavlja se kroz praktično jedrenje na jedrilici tipa *Optimist*, da bi se u konačnici savladalo tradicionalno jedrenje na *komiškoj sanduli* i *gajeti*. Za potrebe škole jedrenja izradila se *komiška sandula*. Izrađen je i sustav za učenje „Ofalkono gajeta - falkuša od kolumbe do jidra“ te je u pripremi izrada replike *komiške loje*.

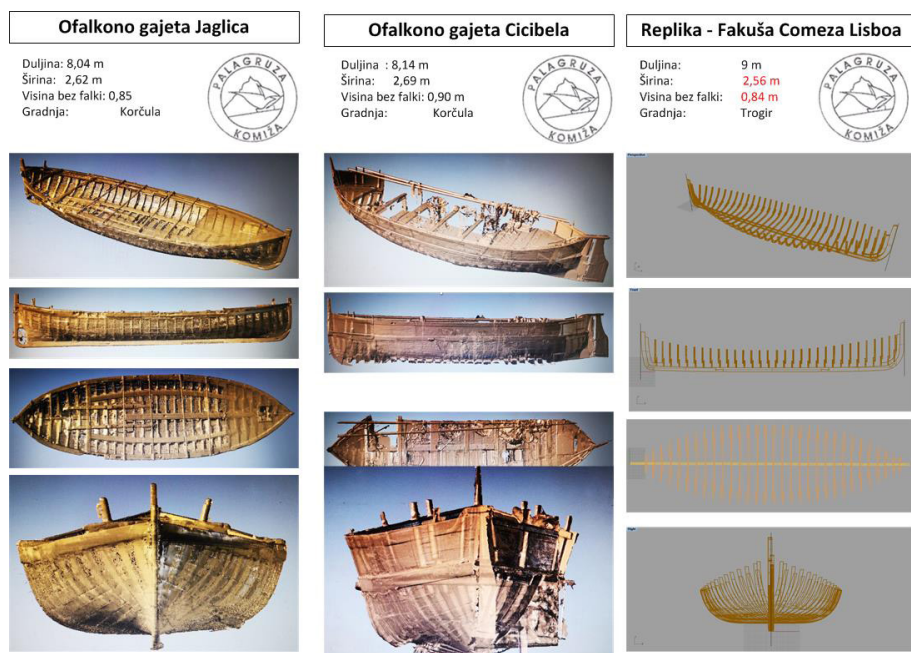
3.2. Projekt dokumentiranja tradicionalnih brodova od 2013. godine

Pored izvorne ofalkono gajete *Cicibele* koja se, oštećena u brodolomu na Biševu, nalazi u *Ribarskom muzeju* u Komiži, postoji još nekoliko originalnih gajeta iz „zlatnog doba“ komiškog ribarstva, koje su na žalost plastificirane. Jedan od članova i osnivača Udruge *Palagruza* pronašao je u Komiži jednu od očuvanih, izvornih ofalkono gajeta - *Jaglicu*, koja nije plastificirana, već je sačuvana u autohtonoj formi.

Nacrte prema kojima je građena replika autohtone komiške ofalkono gajete izradio je prof. Velimir Salomon. Gajeta *Cicibela* u velikoj je mjeri bila oštećena te nije mogla poslužiti za snimanje formi gajete, ali je poslužila za snimanje detalja gradnje. Kako bi izradio nacrt za gradnju replike gajete *Comeza Lisboa*, prof. Salomon koristio je druge dostupne brodove i maketu gajete koja se nalazila u privatnoj zbirci. U svom istraživanju došao je do zaključka da istraživanje forme nije završeno, jer se uvijek pojavljuju novi detalji, primjerice pronalazak izvornog kormila u Komiži.

S obzirom na to da se u Komiži stoljećima njeguje tradicija spaljivanja drvenih brodova na dan sv. Nikole, Udruga *Palagruza* pokrenula je projekt kojim želi sačuvati izvorne forme komiških brodova.

Prvo skeniranje obavljeno je na gajetama *Jaglici* i *Cicibeli* primjenom različitih metoda s ciljem istraživanja. Tako su te dvije gajete skenirane metodom uz primjenu „češlja“, kojim se svako rebro snimalo u više točaka te se forma kasnije prenosila na nacrt.

Slika 2. Usporedba formi skeniranih gajeta

Druga metoda bila je nešto brža, uz primjenu laserskog metra koji se nalazio na konstrukciji te se vertikalno očitavalo više točaka i upisivalo u tablicu, iz koje se izvlačila forma rebra.

Kako bi se posao dokumentiranja ubrzao, Udruga *Palagruza* razvila je vlastiti 2D skener, koji je potpuno automatski snimao formu rebra te prenosio podatke u računalu. Nakon toga bi se podaci učitali u Autocad i dobio bi se 3D model linija broda.

Kod gradnje prve replike, pojavila se potreba za čestim mjerenjem i provjeravanjem nekih detalja na brodu, pa je pokrenut projekt 3D skeniranja broda pomoću lasera, čime je postignuta velika preciznost i dobiven 3D snimak, koji je bilo moguće bilo kada izmjeriti i pogledati u radionici.

Cilj je da se edukacija dokumentiranja provodi i u školama, kako bi se nakon procesa educiranja mladi uključili u projekt Udruge, koji uključuje dokumentiranje svakog drvenog broda starijeg od pedeset godina, koji se u sklopu obilježavanja sv. Nikole tradicionalno spaljuje u Komiži. Na ovaj način stvorit će se baza, koja će pored sačuvane forme broda, sadržavati i podatke o vlasniku, namjeni broda, osobama koje su radile i plovile na tim brodovima te anegdotama i zgodama koje su pratile brod kroz njegov životni vijek.

Slika 3. Skeniranje gajete Jaglice

3.3. Projekt „Komiška gundula“ od 2014. godine

Radionice brodogradnje započele su izgradnjom male i jednostavne brodice, koja Komižane povezuje s lijepim uspomenama i koja je na Jadranu poznata kao „barka ljubavi“. Članovi Udruge *Palagruza* u Komiži su pronašli izvornu *gundulu*, staru više od 120 godina, koju je dao izraditi prvi vlasnik tvornice za preradu ribe Mardešić. Potomci obitelji sačuvali su je do danas te je Udruga *Palagruza* brodicu dokumentirala i pripremila niz jednostavnih radionica tradicionalne brodogradnje vezanih uz *komišku gundulu*. *Gundula* koju je Mardešić dao izraditi napravljena je primjenom tradicionalnih kalafatskih metoda i sastavljena od elemenata kao što su *ašte*, *capuli*, *pjoni*, *madiri* itd. *Gundulu* je bilo jednostavno izraditi, pa su ih mnogi mladići gradili, kako bi s djevojkama mogli odlaziti na obližnja komiška žala.

S obzirom na to da *gundula* koja je pronađena u Komiži ima sve odlike i sastavne dijelove kao i svaki drugi tradicionalni brod na Jadranu, članovi Udruge *Palagruza* osmislili su novi dizajn pogodan za radionice i izradili prototip konstrukcije. Primjenom računalne tehnologije, autori *Projekta gundula* sačuvali su dio pomorske baštine Komiže i Hrvatske, kao i izvornu formu za buduće generacije te osmislili program edukacije vezan uz *gundulu* kroz tri razine radionice za mlade:

Radionica mali brodomodelar - koncipirana je za mladi uzrast, ciljana dob je od 8 do 12 godina, a ciljane skupine su do 8 djece. U radionici djeca sastavljaju pripremljene dijelove kit sistema dimenzija 1:10 te s predavačima upoznaju priču o *gunduli*, glavnim dijelovima broda i nazivima dijelova broda. Radionice su organizirane na način da svako dijete dobije svoj brod u kit sistemu, u tri dana trajanja radionica izrade kompletan brod te ga u konačnici dobiju kao uspomenu.

Radionica gundula Dinosaur - temelji se na izradi kostura *komiške gundule* u mjerilu 1:1 pripremljene u kit sistemu. Ciljana dob je iznad 12 godina, a ciljana grupa je do 4 polaznika. Prednost ove radionice je da se ne koriste opasni alati, već se vijcima spajaju pripremljeni dijelovi kostura *gundule*. Uči se kako nastaje tradicionalni brod i koji su nazivi svakog pojedinog dijela broda.

Radionica mladi brodograditelj - temelji se na izradi replike *komiške gundule* u mjerilu 1:1 primjenom nacrti i šablona (*šogoma*). Radionica je predviđena za grupe iznad 12 godina, a ciljana grupa je do 4 polaznika. Mladi se upoznaju sa sigurnim radom i korištenjem alata za obradu drva, načinom gradnje broda i sastavnim dijelovima broda. Prilikom gradnje broda, koriste se alati uz nadzor instruktora. Konstrukcija broda izrađuje se od borovog drva, a oplata od voodootporne šperploče te se sve lijepi voodootpornim ljepilom. Mladi se upoznaju i s primjenom modernih tehnologija kod izrade drvenog broda, kao što je laminacija i korištenje epoksidnih smola.

Slika 4. Radionice *komiške gundule*

3.4. Projekt „Komiška sandula“ pokrenut 2016. godine

Iako su komiški ribari od davnina poznati kao vrsni moreplovci i ribari, ponajviše zahvaljujući bogatom i velikom ribolovnom području komiškog arhipelaga u kojemu su ribarili ofalkono gajetama, nisu svi oni bili financijski sposobni graditi i održavati ofalkono gajete, jer je gajeta bila velik i zahtjevan brod, koji je trebao i peteročlanu posadu, a ulov se solio i dijelio prema posebnim pravilima.

Za potrebe svakodnevnog ribolova komiški ribari morali su imati mali brod, na kojemu mogu raditi jedan do dva ribara, i koristiti sve ribarske alate koji su im bili dostupni za ribolov u *komiškom dvorištu*, odnosno u bliskim uvalama i na *poštama*.

Brod je svakako morao biti jednostavan za izradu. Pored jednostavnosti izrade, trebao je imati i dobra maritimna svojstva za ribolovno područje oko komiške vale. S obzirom na to da je Komiža izložena jugozapadnom razornom vjetru i moru koje se naziva *garbin*, brod se za vrijeme nevera i *garbinadi* morao izvlačiti na žalo. Stoga je potreba komiških ribara bila lagani, mali brod, koji dva ribara mogu jednostavno navući na žalo.

Takav brod sačuvao se do danas i naziva se *komiška sandula*. To je brod ravnoga dna, blago nagnutih bočnih stranica i veoma jednostavne izrade. Gradio se od smreke i jele, odnosno od drva koje je komiškim ribarima bilo lako dostupno.

Komiški ribari koristili su *sandulu* za odlazak na obližnje *pošte*, po valama uz obalu otoka. Brod je bio idealan za svakodnevni odlazak na more i ribolov za osobne potrebe kako bi se osigurala riba za obitelj, i može se reći da je *sandula* bila „radnički brod“, koji je mogao vrlo jednostavno izraditi svaki ribar, uz minimalnu pomoć brodograditelja.

Dijelovi *sandule* spajali su se pocinčanim *brokvama*, a duljine *sandule* najčešće su bile između 4 i 5 metara. Duljina je uglavnom bila određena prema dostupnoj drvenoj građi, a po potrebi daske su se spajale u dulje. *Sandula* za pogon koristi vesla i ponekad jedro, koje je bilo malo zastupljeno, uglavnom kao pomoć pri plovidbi. Vesla su položena bočno te se također moglo veslati na više načina: sjedeći, stojeći, ili pak s krme jednim veslom - *po gondolijerski*. Veslanje s krme koristilo se tijekom ribolova, jer je jedna ruka bila slobodna za ribolov, dok se drugom upravljalo *sandulom*. Najčešće se *sandulom* ribarilo po viškim *valama* Okjucina, Zukamice, Borjoška, Komiža itd., uglavnom u blizini otoka, a *sandula* je bila član obitelji koji je donosio hranu.

Na Jadranu postoje slični tradicionalni brodovi, a jedan od najpoznatijih je *rovinjska batana*, zatim *batelina*, koje koriste način gradnje s *korbama* (rebrima) koja su se polagala na *kolombu* (kobilicu), dok je *komiška sandula* po svom načinu gradnje bila bez klasičnih *korbi* i jedinstvena je takva brodice na Jadranu. Umjesto *pjona*, rebra je zamijenila oplata dna, koja se radila okomito na kobilicu.

Također, *komiška sandula* nema klasične *madire* između kojih se postavlja pamučni ili laneni konop ili se kalafataju, već ima daske koje su se povezivale u bočne stranice. S obzirom na to da su rebra okomita, bez zaobljenja, sve daske oplata moraju biti međusobno idealno povezane. *Komiška sandula* ima poprečne daske, za razliku od *batana*, *batelina* i sličnih brodice, koje imaju uzdužne *madire* na dnu brodice. Upravo ovakav način gradnje bila je najveća prednost *komiške sandule*, jer je nije bilo potrebno kalafatati. Ovakav dizajn i način gradnje u Komiži se razvio i održao iz više razloga, a jedan od najvažnijih je ogromno bogatstvo ribom u komiškome akvatoriju, koja je bila doslovce „u dvorištu“.

Ribari su mogli sami izraditi jednostavan brod s dostupnim alatima, bez potrebe angažmana kalafata, kojih u Komiži nije bilo dovoljno, dok su gajetu mogle izraditi samo bogate obitelji. Komiške gajete su se gradile uglavnom na Korčuli. Održavanje takvog broda bilo je mnogo kompleksnije i zahtjevnije od održavanja *sandula*.

U Komiži su *sandule* gradili ribari ili drvodjelci te je bio veoma mali broj brodograditelja koji su gradili *komiške sandule*. Neki od posljednjih su Pepe Kalofot, Pela i Meštar Mike, a od drvodjelaca koji su gradili *sandule*, komiški ribari se sjećaju Mire, Šoda, Bađalija, Berija itd.

Na žalost, dolaskom plastičnih brodova u Komiži je izgrađena tvornica plastičnih pasara, koje su u potpunosti istisnule *komišku sandulu*. Ipak, način gradnje se sačuvao zahvaljujući živućim *meštrima*, koji su radili i održavali postojeće *sandule*. Trenutno u Komiži ima desetak izvornih *sandula*, koje se još uvijek koriste za ribolov i rekreaciju te uvijek plijene pažnju svojim izgledom i elegancijom.

Prema sjećanju komiškog ribara i vrsnog jedriličara Mladena Mardešića - Foke, u Komiži se na *sanduli* koristilo *treva* jedro, jedro s dvije lantine, a jedrenje *sandulama* nije bilo učestalo, pa se uglavnom koristilo vesla.

Jedna o ljepših *sandula* u Komiži je ona Mladena Mardešića - Funcija, komiškog ribara koji je *sandulu* koristio svakodnevno i bio vrlo dobar veslač *po gondolijerski*, odnosno s jednim veslom.

Udruga *Palagruza* 2017. godine izgradila je i porinula *komišku sandulu*. Bila je to nakon 35 godina prva novoizgrađena *sandula* primjenom tradicionalne metode gradnje. Cilj gradnje bio je sačuvati i dokumentirati način gradnje te pripremiti materijale za buduću radionicu brodogradnje, u kojoj bi mladi sami gradili *sandulu* primjenom suvremenih metoda brodogradnje u drvu.

Novoizgrađena *sandula* dobila je naziv *Molo Palagruža*, i u Registru brodova upisana je kao *sandula*, čime je trajno sačuvan još jedan tradicionalni brod bogate hrvatske maritimne baštine.

Slika 5. Gradnja komiške sandule

3.5. Projekt „Ofalkono gajeta - falkuša, od kolumbe do jidra“ pokrenut 2019. godine

Jedan od važnijih projekata je očuvanje izvorne forme komiške ofalkone gajete, ribarskog broda korištenog za pučinsko ribarenje, specifičnog po *falkama* - drvenom nadgrađu bokova iznad palube. Kako bi se sačuvao izvorni oblik, bilo je potrebno pronaći što više izvornih gajeta i kvalitetno ih dokumentirati.

Udruga *Palagruza* je, s ciljem očuvanja forme tradicionalnih brodova, u svojim radionicama pokrenula projekt dokumentiranja tradicijskih brodova tradicionalnim metodama - 3D i 2D laserskom tehnologijom te CAD alatima. Nakon skeniranja izvornih gajeta *Jaglice* i *Cicibele*, izrađeni su 2D i 3D modeli i nacrti, na temelju kojih je osmišljen i dizajniran jedinstven sistem za učenje „Ofalkono gajeta - falkuša, od kolumbe do jidra“.

Sustav za učenje izradili su mladi u radionicama brodogradnje tijekom tri godine te su primjenom šablona izradili sve konstruktivne dijelove gajete. Povezivanjem pripremljenih konstrukcijskih dijelova segmenata s vijcima uče se nazivi svakog dijela konstrukcije gajete. Kroz radionicu se uči način gradnje tradicionalnog broda, način povezivanja konstrukcijskih dijelova u jedinstvenu cjelinu, koja se u Komiži naziva *korbon* ili kostur broda.

Cilj je kroz više radionica savladati vještine, nazive konstrukcijskih dijelova gajete, način obrade i gradnje gajete, pripremu i postavljanje jarbola, lantina, *baštuna* i jedra, primjene čvorova na gajeti, načina jedrenja i veslanja gajetom te primjene i korištenja ribarskih alata za lov i soljenje srdele.

Namjena učila je očuvanje i prezentacija nematerijalne kulturne baštine vezane uz *iskustvo ofalkono gajete*, tradicionalne brodogradnje i iskustvo jedrenja tradicijskim jedrima, a zbog njezinih malih dimenzija (4 m), moguća je provedba radionica u mobilnim radionicama za očuvanje maritimne baštine Hrvatske.

Slika 6. Radionica „Ofalkono gajeta - falkuša, od kolumbe do jidra“

4. Financiranje projekta

Većina projekata financira se iz javnih natječaja i iz proračuna grada Komije. Od početka svoga djelovanja, Udruga *Palagruza* aplicira na natječaje u nekoliko područja: očuvanje kulturne baštine i sportsko-rekreativne aktivnosti građana. Većina projekata provodi se tijekom dužeg vremenskog razdoblja, kako bi se prikupila potrebna sredstva za njihovu realizaciju.

Za većinu radionica koje se provode nisu potrebna velika sredstva, jer je kroz prvo ulaganje osigurana potrebna oprema za njihovu provedbu. Radionice koje se danas provode na festivalima ili u školama financiraju se iz programa financiranja pojedinih festivala, a ako se radi o školama, tada troškove financiranja projekta preuzimaju grad, turistička zajednica, ili institucije u kojima se radionice provode.

5. Poteškoće, izazovi i rješenja

Najveći problemi prilikom realizacije programa su financiranje i nemogućnost osiguravanja sredstava za realizaciju programa u kratkom vremenu, jer su sredstva koja se dobiju na natječajima iz proračuna gradova ograničena, a i vremensko trajanje projekta koji se mora završiti također je najčešće ograničeno, pa je za izvršavanje rokova potrebno tražiti dodatne izvore financiranja.

6. Uloga lokalne zajednice

U sve radionice uključuje se lokalno stanovništvo, koje sudjeluje u transferu znanja i iskustva na mlađu generaciju. Edukacija se često provodi na javnim površinama te se tako prezentira bogata kulturna baština i stvaraju preduvjeti za sudjelovanje više subjekata: grada, turističke zajednice, turističke agencije, udruga građana, poslovnih partnera i donatora, gostiju i posjetitelja itd.

Udruga *Palagruza* upravo je na primjeru organizacije „Dona svetega Mikule“ i tradicionalne regate *Rota Palagruzona* u Komiji primijenila koncept suradnje više subjekata radi postizanja jedinstvenog cilja, tj. organizacije radionica za mlade, na kojima se njeguje i prenosi kulturna baština.

7. Prepreke i problemi u sadašnjem i budućem radu

Osnovni problem je nedostatak odgovarajućeg prostora za provedbu radionica, u kojemu bi polaznici mogli provoditi više vremena. Sada se za provedbu radionica često koriste neki od gradskih prostora, koji nisu prilagođeni potrebama udruge.

Glavni rizik projekta je mogućnost da nema dovoljno prikupljenih sredstava za realizaciju kompletnog edukacijskog ciklusa. Kako bi se taj rizik smanjio, potrebno je osigurati dobru marketinšku podršku i animirati što veći broj različitih subjekata za logističku podršku projektu.

Pored nedostatka prostora, sve je teže uskladiti obaveze mladih i slobodno vrijeme, jer se radi o malom mjestu i svi su angažirani na raznim poslovima, a ponekad na više njih istovremeno. Upravo bi postojanje odgovarajućeg prostora omogućilo provedbu programa izvan sezone te uključivanje više mladih u prijenos znanja i očuvanje baštine.

8. Plan djelovanja udruge na očuvanju i revitalizaciji pomorske baštine

Na radionicama koje se planiraju organizirati u budućnosti, namjera je povezivanje sa školskim i edukativnim ustanovama te sličnim udrugama i ustanovama na području Republike Hrvatske i Europske unije.

Prva generacija mladih koja prođe kroz radionice „Barake Palagruzone“ činit će jezgro edukacije, koja će se kasnije provoditi u okviru zimskih i ljetnih radionica za sve zainteresirane iz RH i iz EU. Radom u radionicama mladima će se omogućiti sudjelovanje u radnim procesima i motivirat će ih se za nastavak rada i života na otoku. Na ovaj način podiže se kvaliteta života na otoku i obogaćuje njegova turistička ponuda.

U sklopu edukacije mladih dokumentirat će se svaka od faza edukacije i obnove broda sa svim detaljima i opisom svake od radnji, kako bi se na kraju izradio prvi priručnik takve vrste na ovom dijelu Jadrana i pripremili materijali za budući virtualni ribarski muzej.

U proces edukacije bit će uključeni svi školski naraštaji, od nižih do viših razreda, a edukacija će se provoditi i s radnom populacijom-zainteresiranimima te sa srednjoškolskim i sveučilišnim naraštajem, koji bi činio osnovu edukacijskog procesa na način da svoja iskustva življenja i rada na ofalkono gajeti prenosi, u okviru radionica, mlađim naraštajima.

Osnovne ciljane skupine za provedbu projekta su: umirovljenici i radno sposobna populacija Komiže i regije; školske i edukativne ustanove Visa i regije; mlađa populacija učenika i studenata; obrtnici, ribari vlasnici drvenih brodova; ciljana turistička populacija tj. zaljubljenici u tradicionalne brodove; predstavnici upravljačkih struktura Komiže i regije. Plan je svu prikupljenu građu upotrijebiti za virtualni ribarski muzej *Ofalkono gajeta - falkuša, od kolumbe do jidra*. Virtualni ribarski muzej bit će realiziran na način da se može uklopiti u bilo koji prostor te predstaviti u školama i drugim sredinama radi prezentiranja i popularizacije maritimne baštine.

U prvoj fazi svi bi se materijali prezentirali putem web stranica, na način da se omogući uvid u sve detalje edukacije. Prezentacija za svaku od faza provedbe projekta „Barake Palagruzone“ ostvarila bi se na web stranici Udruge *Palagruza*.

U drugoj fazi omogućila bi se interaktivnost muzeja putem dodirnih ekrana velikog formata, i na taj način uvid u svaki dio projekta „Barake Palagruzone“, i upoznavalo s bogatom ribarskom i maritimnom baštinom Komiže.

U zadnjoj fazi virtualni ribarski muzej omogućio bi prezentaciju mnogih sadržaja, kao što su: detaljni opis tradicionalnih ribarskih alata, način izrade i način ribolova s prezentiranim alatima putem multimedijalnih sadržaja i animacija, opis i vrste riba koje su se lovile tim alatima, pregled animacija i 3D skenova itd.

Kroz realizaciju svih faza projekta sudionici projekta, uključujući instruktore i polaznike edukacije, vode svojevrsni dnevnik te će svaki od tih dokumenata biti osnovna građa za realizaciju virtualnog ribarskog muzeja. Pri izradi *Priručnika Barake Palagruzone* također će se koristiti dokumenti istraživanja i radionica, koji će opisivati svaku od radionica i dati osnovne smjernice i upute za edukacije i provedbu programa radionica.

Priručnik će biti izrađen u suradnji s voditeljima edukacije kao prvo kompaktno tiskano izdanje takve vrste u RH. U tu svrhu bit će angažirani mladi pisci i novinari iz lokalne zajednice, čime će se u projekt edukacije uključiti i mladi koji nemaju izravne veze s primarnim područjem istraživanja i edukacije. Virtualni muzej objedinit će sve faze rada projekta, i prezentirati ih na zabavan i suvremen način.

Očekuje se i pokretanje poduzetničkih projekata mlađih naraštaja, kao i sudjelovanje polaznika edukacije u drugim sličnim projektima na otoku i u regiji.

Uz primjenu stečenih znanja, cilj je nove polaznike uključiti u razvijanje i dizajniranje novih radionica koje bi spojile tradiciju i modernu tehnologiju, čime bi se potaknulo kreativno razmišljanje polaznika i voditelja radionica.

9. Zaključak

Radionice za mlade „Barake Palagruzone“ predstavljaju jedinstven program edukacije mladih za očuvanje maritimne baštine i kulture. Modularni način edukacije svakom polazniku daje mogućnost da se opredijeli za neko područje i istraži svoje interese.

Projekt *Ofalkono gajeta - falkuša od kolumbe do jidra* predstavlja jako dobar primjer integracije više segmenata radionice u jedno jedinstveno iskustvo poznavanja tradicionalnih alata, zanata i običaja vezanih uz kulturna dobra Republike Hrvatske.

S obzirom na to da se radi o jedinstvenom projektu u Europi, cilj je staviti naglasak na ovaj projekt te kroz njega razviti mnoge druge kreativne projekte i rješenja, poput npr. primjene računalnih i 3D tehnologija modeliranja.

Literatura

Salamon, Velimir: „Obo gajeti falkuši“ - Brodogradnja, 2010.

Salamon, Velimir: „Hrvatski tradicijski brodovi“, u „More - hrvatsko blago“, Zagreb, 2016., str. 673 - 710

Markovina, Roko: „Analiza i usporedba formi gajeta korčulanke, betinke i lovranke“

Markovina, Roko, Ukalović, Tonči: „Tradicionalna tehnologija gradnje korčulanske barke brodice (ribarice - gajete), FESB, Split, 2011.

